

A ROMA EMANCIPÁCIÓS ÉS /VAGY ASSZIMILÁCIÓS PERIÓDUSOK EREDMÉNYEI A XX – XXI. SZÁZAD MAGYARORSZÁGÁN

KOVÁCSNÉ KELEMEN JUDIT szakmai vezető
Szociális Háló Egyesület
E-mail: kelemen.judit.maria@gmail.com

DOI 10.23716/TT0.23.2020.24

Absztrakt:

Az uralkodó elitnek nemzedékei megosztották a roma népesség társadalmi státuszának javítására irányuló intézkedéseiket az emancipációra vagy az asszimilációra irányuló törekvések között. Ezeknek az intézkedéseknek az eredője, a társadalmi többség életmódjának kívánatos, közös kiindulópontként történő előmozdítása volt, és mindig azon feltételezések körül koncentráltak/koncentrálódnak, hogy „mi, az uralkodó többség pontosan tudjuk, mi jó egy kisebbségi csoport tagjainak”. A roma lakosság reakciói azonban ellentmondó tendenciákat mutattak, mutatnak ezeknek a céloknak megvalósításával kapcsolatban, sorra felülírták, felülírják ezeket. Ez az ismétlődő, generációk közötti folyamat, amely visszaállítja és megőrzi a hagyományos roma lét alapvető formáit, még jelenleg is zajlik. Mint a két világháború között, úgy a mai magyarországi roma identitás legfontosabb elemeiben, magjaiban az opportunizmus kisebb eseteitől eltekintve, mélyen gyökerező ellenállást rejt magában, mind egyénileg, mind kollektíven az integritás elvesztésének fenyegetéseivel szemben, azaz az emancipációval és az asszimilációval szemben. Bár a „Rákosi” és a „Kádárkorszak” hivatalos jelentései a romák sikeres integrációjáról és emancipációjáról voltak általánosak, az intézményi „vasmarok” lazítása után ezen eredmények, — a statisztikai már nem kozmetikázott eredmények —, az igen alacsony siker szintet mutatták. Vizsgálom, hogy a jelenleg tapasztalt visszaesés, visszarendeződés szinte teljes mértékben általános, és minden társadalmi területet érint: a családi élet, a gyermekgondozást, a lakhatási körülményeket, az egészségügyi és higiénés körülményeket, az oktatást, az egyéni és a közösségi életmódot, a munkavállalási valós hajlandóságot. Vizsgálom még, hogy a megelőző információs társadalomhoz való kapcsolódás most, hogy új szempontok eszközök vannak, hogy ezek a hagyományos kommunikációs formákra, azokon alapulva működnek-e? Válaszokat keresek, hogy visszarendeződésben, miben, és milyen az ismétlődés, vagy részleges ismétlődés vagy az ismét-ődés hiánya/elmaradása van jelen, az összefüggések, a szemek a láncban megjelennek-e?

A vizsgálatban, „Vajszló és vidékén élők”, szorosabban véve a Dráva – töltés településein élő romák vettek részt.

Kulcsszavak: generációkon átívelő, ismétlődő, visszarendeződés

Az uralkodó elitek nemzedékei megosztották a roma népesség társadalmi státuszának javítására irányuló képességüket, az emancipációra vagy az asszimilációra irányuló intézkedések között. Ezeknek az intézkedéseknek a célja, a társadalmi többség életmódjának kívánatos, közös kiindulópontként történő előmozdítása, a romáktól a többségi életmódba való „beállás” teljesítése.

Az intézkedések mindig azt az elvet képviselték, hogy „*mi, az uralkodó többség pontosan tudjuk, mi jó egy kisebbségi csoport tagjainak*”. A programok ezen feltételezés körül koncentráltak a közelmúltig. Ez volt az alaphang. A ritmust, a váltakozást, az ütemek dinamikáját a többségi társadalom hol az integráció, hol az asszimiláció előtérbe helyezésével produkálta. Hol a szigorú előírások és ellenőrzések, hol a lanyguló kötelezettségek és megengedő/támogató intézkedések kerültek előtérbe. Ne gondoljuk, hogy az államok/népek életében ez a váltakozás, a „politikai ciklus” új keletű, hogy esetleg csak pár száz évre tekint vissza, vagy, hogy az Újkort (1492) követő események vívmánya. Nem az, mert már a görög-római történetíró POLÜBIOSZ (*Megalopolisz*, i. e. 200 körül – i. e. 118) is megfogalmazta: „A társadalmi együttélés körforgásának, a természet rendjének megfelelően az irányítási formák változnak, egyik átmegy a másikba, s ismét visszatér.”¹

Feltételezem, hogy a roma népesség élete is a saját társadalmi együttélésének a körforgásában zajlott, amely az eddigi ismereteim szerint, az asszimiláció és az integráció kényszerében folyt.

A roma lakosság reakciói azonban ellentmondó tendenciákat mutattak, mutatnak ezeknek a céloknak megvalósításával kapcsolatban, sorra felülírták, felülírják ezeket. Ez az ismétlődő, generációk közötti folyamat, amely visszaállítja és megőrzi a hagyományos roma lét alapvető formáit, még jelenleg is zajlik. Mint a két világháború között, a mai magyarországi roma identitás legfontosabb elemeiben, magjaiban az opportunizmus kisebb eseteitől eltekintve, mélyen gyökerező ellenállást rejt magában, mind egyénileg, mind kollektíven az integritás elvesztésének fenyegetéseivel szemben, azaz az integrációval és az asszimilációval szemben.

Bizakodásra most talán az ad okot, hogy a közelmúltban megjelent szemléletváltás, a felzárkózásra helyezi a hangsúlyt. A társadalompolitikai irány, hogy a célcsoport tagjait megkérdezze, milyen intézkedés lenne alkalmas, hogy a felzárkózást válasszák, „maguk döntsék el, hogy mi a jó nekik”!¹ Jelen munkám a

¹ A. VASZILENKO 1997. 46–56

sikertelen akcióktól a felzárkóztatási folyamat kezdeti szakaszának az áttekintésére tesz kísérletet.

„Amikor a cigányságnak nevezett kisebbséggel foglalkozó szociológiai kutatások elkezdődtek Magyarországon, a kutatások nem tematizálták és nem problematizálták a vizsgálandó populáció elnevezését, hanem magától értetődőnek tekintették a vizsgálandó populációt kategorizáló nevet. Ennek az ignoranciának oka kettős. Az egyik ok, hogy az államszocializmus működésének technokratikus nyelve nem vett tudomást a cigány szóval kapcsolatos hétköznapi, többnyire negatív konnotációról. A cigánynak nevezett kisebbséget egy olyan „megoldandó” társadalompolitikai problémaköteg részének tekintette a hatalom, amelynek megoldási irányának a megtalálását többek között a cigányságra vonatkozó kutatási eredményektől várta.”²

A London mellett megtartott I. Cigány Világkongresszus résztvevői (23 országból érkeztek, 1971. április 8–12.) hozták azt a határozatot, miszerint a „roma” önmegjelölést fogják használni – a pejoratívnak értékelt „cigány” (gipsy, Zigeuner stb.) megnevezés helyett. Ezt a megnevezést a magyar cigányság is átvette. Az 1980 -as évek vége felé, az 1990-es években, rendszerváltás/változtatás éveiben ez a politikailag korrekt kifejezőmód hazánkban is előtérbe került. A médiákban, a jogalkotásban is a roma megnevezés használata van jelen.

Ma, Magyarország területén élő személy választhat, hogy a többségi vagy a kisebbségi létbe helyezi bele magát. Saját nyilatkozata az igazság forrása. Magyarországon hivatalosan az az ember nem magyar nemzetiségű, nem a társadalom többségéhez tartozik, aki magát a népszámláláson, a szavazásnál, az iskolában, az önkormányzatnál más nemzetiségűnek vallja magát. Az etnikai hovatartozást az érintett, írásos nyilatkozattal kérheti, és csak ennek megléte esetén lehet őt annak tekinteni. Viszont, senki nem kötelezhető etnikai hovatartozásának megjelölésére akarata ellenére.

Az Alaptörvény szerint: *„XXIX. cikk (1) A Magyarországon élő nemzetiségek államalkotó tényezők. Minden, valamely nemzetiséghez tartozó magyar állampolgárnak joga van önazonossága szabad vállalásához és megőrzéséhez. A Magyarországon élő nemzetiségeknek joguk van az anyanyelvhasználathoz, a saját nyelven való egyéni és közösségi névhasználathoz, saját kultúrájuk ápolásához és az anyanyelvű oktatáshoz.”³*

A „2011. évi CLXXIX. törvény, a nemzetiségek jogairól” (kihirdetve: 2011. XII.19.) szerint: (2) A nemzetiségi jogok és kötelezettségek vonatkozásában az (1) bekezdés szerinti nemzetiséghez tartozik az a Magyarországon lakóhellyel rendelkező személy, aki magát valamely nemzetiséghez tartozónak tekinti és ezen

² A felmérések 1971-ben kezdődtek, de ezekkel az eredményekkel azonban a hatalom persze mit sem tudott kezdeni, és diszkreditálta, emigrációba kényszerítette a kutatókat [KEMÉNY–JANKY–LENGYEL 2004.]

³ Magyarország Alaptörvénye (egységes szerkezetben) 2018. 5116

nemzetiséghez tartozását az e törvényben meghatározott esetekben és módon kinyilvánítja. 1. melléklet a 2011. évi CLXXIX. törvényhez „E törvény értelmében nemzetiségnek minősül: a bolgár, a görög, a horvát, a lengyel, a német, az örmény, a roma, a román, a ruszin, a szerb, a szlovák, a szlovén és az ukrán.”⁴

A többséghez, vagy a (kisebbséghez) nemzetiséghez való tartozás, esetünkben a roma nemzetiséghez való tartozás, a személy saját nyilatkozata alapján történik. E mondat tény/igazság tartalma mindaddig fenn áll, amíg fizikailag meg nem jelenik a személy, és amíg meg nem jelenik a „szomszéd” véleménye, hogy visszaigazolja az egyes személy vállalt/kívánt nemzetiséghez való tartozását, mind küllem, mind tevékenység/szokás/életforma tekintetében (teljes etnicitás). A származási családra helyezett hangsúly, amely a rasszjegyek, a külső megjelenés előtérbe helyezését és az előítéletesség populáris rendszerét hordozza magában nem új keletű a kisebbséghez tartozókkal szembe a többségi társadalom tagjai által gyakorolt viszonyulásban. „Az etnikum fogalmát Smith olyan csoportosulásnak írja le, amely rendelkezik közös névvel, közös eredettel, közös történelmi tapasztalattal, közös kultúrával, valamilyen haza fogalommal.”⁵ „Az etnikai identifikációt három elem segítségével határozzuk meg, ezek a következők: az önazonosítás, a mások által történő azonosítás, a közös tevékenység. Ha ezek közül nem teljesül mind a három elem, nem beszélhetünk „teljes etnicitásról”.⁶ Ez az elmélet magyarázza a romák etnikai hovatartozásának instabilitását. Ritka ezen tényezők együttes megléte, leggyakrabban a második tényező alapján sorolunk embereket roma közösséghez, azaz ULRICH BECK-i (1944) értelemben vett askriptív ismertetőjegyek alapján meghatározott társadalmi csoportokra (pl. idősek, fogyatékkal élők, romák stb...sorolunk. Hasonló tapasztalata más felmérést/kutatást végzőknek is volt/van.”⁷ KAPITÁNY B.–KISS T. *Magyar nyelvű roma közösségek Magyarországon és Erdélyben* című munkájukban teszik közzé, mind a kérdezőbiztosi, mind a szaktudományi kétségeket is, meghivatkozva a tény, hogy a roma népességhez való tartozásban a „rasszjegyek mintázata” döntően meghatározó az etnikumhoz való tartozás megítélésén, legyen az a felkészített kérdező biztos, vagy csak a „szomszéd”. Az vizsgálat kérdezőbiztosaitól kérték, hogy „a kérdés körülményeit rögzítő külön lapon adják meg: „Megítélésed szerint a válaszadó roma (cigány) származású volt-e?”⁷

Az efféle eljárási mód és használhatósága körüli jó évtizedes magyarországi vitákkal és indulatokkal tisztában vagyunk (ld. Azonban az is tény, hogy a romákra vonatkozó legjelentősebb mennyiségi vizsgálatok során mind Romániában, mind

⁴ 2011. évi CLXXIX. törvény, a nemzetiségek jogairól (kihirdetve 2011.XII.19.) 37867, 37944

⁵ Schmidt 1991. 67

⁶ J. Milton YINGERY 2002. 24–44

⁷ LADÁNY–SZELÉNYI 1997, 1998; HAVAS–KEMÉNY–KERTESI 1998; KERTESI 1998 stb.]

Magyarországon több esetben szóhoz jutott a külső („szakértői”, illetve kérdezőbiztosi) kategorizáció [romániai példák: ZAMFIR–ZAMFIR 1992; PREDA–ZAMFIR 1998; SANDU 2005. Magyarországon többek között a Kemény-féle vizsgálatokban.⁸ Mi az idevágó vitában nem szeretnék igazságot tenni, de úgy véljük, egy érv mindenképpen szól az ilyen kategorizálás mellett: ha valakit romának tartanak, az önbevallástól függetlenül befolyással van arra, hogy a környezete hogyan minősíti, de sok esetben arra is, hogy miként viselkednek vele. A különféle társadalmi intézmények és szereplők ugyanis nem a vállalt, hanem a minősített származás szerint cselekszenek. Így például a legritkábban ér valakit megkülönböztetés a munkaerőpiacon azért, mert az illető magát romának vallja, az esetleges diszkrimináció oka az, hogy mások cigánynak tartják.”⁹ Ez a tapasztalat a mindennapi életben széles körben él. Saját felmérésünk végzésekor is megerősítést kapott ez.

„Az etnikum identifikációs kategória, az etnikai azonosságtudat a nemzeti identitás alapja. Az etnikai identitás az egyén öntudatának, önazonosságának része. Egyes csoportoknál negatív identitás alakulhat ki, amelytől az egyének asszimilálódással próbálnak megszabadulni.”¹⁰ „Az etnikai identitás révén tudatosul az etnikai közösséghez, nemzethez tartozás.”¹¹ Az etnikai identitás felvállalása függ attól, hogy az adott társadalomban milyen megítélésű az adott etnikum, jár-e előnyökkel vagy döntően hátrányos következményű az azonosulás. Ha az egyén számára ez negatív hatású, megpróbálja megszüntetni kötődését, az asszimilálódás útjára lép. Ami azonban nem sikerülhet minden esetben, például ha a csoporthoz tartozásnak külső jelei is vannak, akkor ez nem megvalósítható. A külső jelekben a románknál a bőrszín, szem szín, felső ruhák színei. Általában az emberek annak a csoportnak a normáit fogadják el, amely pozitív vonatkozásokkal bír, amelyek elfogadása számára magától érthető.

Az etnikai kisebbségben élő, „olyan népcsoport, amelynek a többségi társadalomtól jól el- különíthető, közös kulturális vagy nemzetek fölött átívelő identitása van, annak ellenére összeköti őket a származásuk, hogy esetleg külön országban élnek vagy külön nyelvet beszélnek, pl.: a román.”¹²

Másutt a meghatározás: „A kisebbségek különböző társadalmi együttesek, melyeknek közös jellemzőjük, hogy elkülönülnek a többségi társadalomtól.”¹³ Az etnikai csoport egy kisebbségi csoport, mely egy adott társadalmi többséggel és más kisebbségi csoporttal él együtt, etnikai hovatartozását definiálva.

⁸ KEMÉNY–JANKY–LENGYEL 2004

⁹ KAPITÁNY–KISS 2009. 298

¹⁰ VERES, V. 2005. 13–56

¹¹ HOMISINOVÁ *Nemzetiségek Magyarországon 1945 után*, Budapest, Gondolat 2008 298.

¹² <https://zanza.tv/fogalom/etnikai-kisebbség>

¹³ KOZMA 2009. 198

„Az MSZMP KB Politikai Bizottsága 1979. április 18-án értékelte a magyarországi cigány lakosság helyzetét, és megállapította, hogy a cigányság társadalmi beilleszkedésének érdekében tett intézkedések „összhangban” voltak az 1961-es párthatározatban rögzítettekkel. A ülés zárásaként kiadott párthatározat első pontja — Kádár János javaslatára — a kérdéssel kapcsolatban leszögezte: „Etnikum: azt mondom – a kormánynyilatkozatban persze nem kell bevenni, de a belső határozatban legyen benne világosan —, nyugodtan mondjuk ki, hogy a cigánylakosság nem nemzetiség, etnikum, amely fokozatosan integrálódik a társadalomba; sőt van még egy másik fogalom is, asszimilálódik. Ezt kell leírni és kész!”¹⁴

„Az etnikai identitás felvállalása függ attól, hogy az adott társadalomban milyen megítélésű az adott etnikum, jár-e előnyökkel vagy hátrányokkal az azonosulás. Ha az egyén számára ez negatív hatású, megpróbálja megszüntetni kötődését. Ami azonban nem sikerülhet minden esetben, például ha a csoporthoz tartozásnak külső jelei is vannak, ez nem megvalósítható.”¹⁵ Tajfel szerint „az emberek annak a csoportnak a normáit fogadják el, amely pozitív vonatkozásokkal bír”¹⁶

Az asszimiláció meghatározására „Yinger tett kísérletet Milton M. Gordon asszimilációs modellje alapján az aszszimilációs és disszimilációs folyamatok elméleti körvonalainak megfogalmazására. Yinger megkülönböztette az asszimiláció két alapjelentését. „Befejezett folyamatként tekintve, ez korábban elkülöníthető szociokulturális csoportok összeolvadását jelenti”, de szerinte érdekesebb olyan változóként felfogni, amely „a kulturális érintkezés legapróbb, kezdeti lépéseitől a csoportok teljes összeolvadásáig terjed”, de csak ritkán válik teljessé. Gordon asszimilációs modelljét továbbfejlesztve az ő hét - kevésbé rendszerezett - dimenzióját Yinger négyre csökkentette. Ez a négy, egymással összefüggő alfolyamat Yinger szerint a (biológiai) keveredés (amalgamáció), a (pszichológiai) identifikáció, a (kulturális) akkulturáció és a (strukturális) integráció. Az asszimiláció résztvevői nem többségi és kisebbségi csoportok alapján kategorizálhatók, az alfolyamatok mindegyike az érintkezésbe lépett csoportoknál kölcsönösen kell, hogy jelentkezzen.

„A négy dimenzió nem kötött sorrendben következik egymás után, mindegyik megjelenhet a többi nélkül is, de e négy dimenzió bármelyikének változása az összes többiben is elősegíti a (hasonló irányú) változást. Lényeges alapelve, hogy mindegyik folyamat megfordítható, azaz nem feltétlenül az érintett csoportok összeolvadása felé mutat: sokszor csak a csoportok közti távolság csökken, más

¹⁴ HAJNÁCZKY 2015. 78

¹⁵ TÓTH 2004. 58–76

¹⁶ TAJFEL 1980. 25

esetekben pedig —akár az etnikai összetétel megváltozása nélkül is — a csoportok közti régi belső határok megszilárdulhatnak, sőt, új határok jöhetnek létre.”¹⁷

A tapasztalat azt mutatja, hogy a roma kisebbség az asszimilációt, mint tény, azaz „befejezett folyamatot”, hogy a korábban elkülöníthető szociokulturális csoportok összeolvadtak” soha nem teljesítette. Esetlegesen néhány „opportunistá megmozdulást és/vagy egyént leszámítva. A továbbiakban visszatérve Yinger: Az asszimiláció és a disszimiláció elmélete munkájában leírtakhoz Gerhard összegzését elfogadva:

„Identifikáció alatt azt érti, hogy különböző csoportokból származó egyének úgy gondolják, ugyanannak a társadalomnak a tagjai, vagy egy csoport tagjai egy másik társadalommal azonosulnak. Integrációról beszél, amikor eltérő csoportok tagjai „korábban elkülönülő” alsóbb szintű társadalmi egységből a közös interakciók szintjére jutnak”, amelyek „a gazdasági és politikai intézményekben érvényesülő viszonylag személytelen kapcsolatokról a szomszédságok, baráti körök és házasságok személyes kapcsolataikig terjedhetnek.” „Az amalgamáció Yinger szerint (a nemi egyenlőtlenségek miatt) nem feltétlenül a legutolsó az asszimilációs folyamatok sorában, sőt az amalgamáció során a csoport leginkább akkulturációs hatásnak kitett tagjai távozhatnak a többségi társadalomba, csökkentve ezzel az egész csoport akkulturációs szintjét.”¹⁸

Mindezek mellett nem feledkezhetünk el a roma hagyományos férfi családirányító rendszerről, amely magába rejti a többségi társadalom férfitagjának/nőttagjának el nem fogadását, - a roma családba való tartozását - az apának, mint családfőnek referencia döntési hegemóniájára alapozva. Régióinkban az asszimiláció gyanakvással kezelt fogalom, a történelmi háttér ismeretében, akár az Osztrák-Magyar Monarchiára, akár a Szovjetunióra és „érdekszférájába” tartozó országok kapcsolatára gondolunk.

„Különösen igaz ez régióinkra, a közép-kelet európai térség társadalmaira, ahol a kifejezés nemcsak köznyelvi értelemben, de a társadalomtudományi gyakorlatban, a politikai diskurzusban vagy akár esztétikai, történelmi vagy szociálpszichológiai kontextusban is negatív konnotációkat hív életre. A fogalomhoz ösztönösen társított gyanakvás, ellenérzés természetesen nem indokolatlan és világosan magyarázható. Az asszimiláció ugyanis a tágabb értelemben valamiféle erőszakot, agressziót sejtet. Olyan változást, változtatást, amely a legkevésbé vágyott és szükségszerűen romlást, depravációt hoz.”¹⁹

„Az egyén úgy tud társadalmilag teljesen emancipálódni, ha saját nemzetisége is egyenrangú atöbbséggel; a személyiség kibontakozása tehát feltételezi a nemzeti

¹⁷ GERHARD 2008. 25–264

¹⁸ IBID

¹⁹ JOÓ 1985. 51

*személyiség kiteljesedését. És fordítva: egy államon belül a nemzetiségek egyenjogúsága és szabadsága akkor érvényesülhet teljesen, ha az őket alkotó egyének állampolgári egyenlőséget és szabadságot élveznek; a nemzetiség autonómiájának tehát előfeltétele az egyén autonómiája. A nemzetiségi demokrácia e két mozzanata szerves, egymástól elválaszthatatlan egységet alkot.*²⁰

A történelmi Magyarországon a teljes népesség jogegyenlősége 1848. után már egyértelmű folyamatban teljedik majd ki. Az emancipáció – egyenjogúsítás – az életkorilag felnőttek számító minden lakosra érvényes felnőtté válás, az egyén saját jogúvá (sui juris) válása történik meg a XIX.–XX. században, a zsidók, kisebbségek, munkások, cigányok tekintetében.

*„Az emancipáció (felszabadítás) szó a latin „*ex manus capere*” kifejezésből ered, melynek jelentése „függetlenné válni a kéztől” (például a gyermeknek az apja, a rabszolgának a gazdája kezétől – vagyis felszabadulni ezek uralma alól). A római jogban a felnőtté vált gyermek feletti apai hatalom megszűnését, azaz az egyén saját jogúvá (sui juris) válását jelentette.” [Wikipédia]*

A fogalom az újkorban a különböző kisebbségek, Angliában a katolikusok számára vált általánossá. Az asszimiláció, vagy beolvadás etnikai szempontból az a jelenség, amikor egy etnikum (népcsoport, nemzet, nemzetiség) vagy annak tagja nem képes saját értékeinek megtartására, és a többségi vagy más etnikum részévé válik. A beolvadás amikor egyedi, általában a többségi nemzet tagjává válik, ha csoportos a beolvadás, a szomszédos kulturális közelség hatása dominál. A folyamat kiindulása a szomszéd hatást tükröző szokásváltozás, majd az azonosságok számszerinti növekedése, később egységessé válása, majd az etnikum eltűnése. Okai között az egyéni előmenetel, karrierépítés, hozzáférési esélyek növelése, mint önkéntes vállalat, míg az erőszakos formában a jogi környezet, a megfosztás, a hátrány szerepelhetnek. Az etnikum a saját etnikai hova tartozásának az elvesztését először a nyelvének, majd a kulturális igényének, végül a nemzeti tudatának az elvesztésével éri el. Kétes dicsőség ennek az elérésé! (sic)

Az erőszakos, kényszerített asszimiláció szokásos eljárása a hátrányosan megkülönböztető törvények, rendeletek segítségével negatív diszkrimináció létrehozása, a megfélemlítő politikával a kiszolgáltatottság érzésének, majd tény szerű megjelenésének a bevezetése, melyek sértik az egyenlő jogok és az emberi méltóság elvét (például az anyanyelv használata terén), nyelvhasználati és gazdasági nyomást fejt ki. Egy számbeli kisebbségben élő közösség beolvasztásának a hátrányos nyelvi megkülönböztetés (lingvicismus) a legfontosabb eszköze!

²⁰ TÓTH 2004. 15

Módszerei:

- 1) Korlátozza, vagy megvonja a kisebbség önrendelkezés jogát.
- 2) A kisebbségeket hátrányosan érintő alacsonyabb szintű jogi normákat, minisztériumi rendeleteket és utasításokat hoz.
 - A törvénykezésben a hátrányos megkülönböztetés csökkentése céljából született kisebbségi javaslatokat elutasítják,
 - Az alkotmányos törvényhozási mulasztás ellenére sem tűzi napirendre a nemzeti kisebbség hátrányos megkülönböztetését csökkentő törvények meghozatalát,
 - Az anyakönyvbe nem írják be az anyanyelv írásszabálya szerint a keresztnév, vezeték neveket.

Az ENSZ független kutatóintézete – Cynthia Hewitt de Alcántara és Dharham Ghai, a United Nations Research Institute for Social Development – munkatársai 1994-ben az asszimilációval kapcsolatban négy megközelítést dolgoztak ki: A mindent magába foglaló irányzat – az első megközelítés – *melynél a társadalmi integráció egyenlő jogokat és lehetőségeket jelent minden emberi lény számára. Ezen irányzat a társadalmi integrációról, mint az életlehetőségeket tovább javító folyamatról beszél. Ennél a megközelítésnél a társadalmi integráció ellentéte a kizárás. A második szerint a társadalmi integráció a növekvő szolidaritás és kölcsönös identifikáció programja. Ezen irányzat értelmében a társadalmi integráció úgy értelmezhető, mint a társadalom minden szintjét átható, a harmonikus interakciót és szolidaritást elősegítő tényező, a családtól az (etnikai)közösségekig). Ez a megközelítés a társadalmi integráció ellentétének a dezintegrációt tekinti. A harmadik szerint a társadalmi integráció – beolvadás/beolvasztás – negatív konnotációjú fogalom, ugyanis végeredményben mindenkire az uniformizáltságot kényszeríti rá. A negyedik megközelítés szerint a társadalmi integrációnak sem pozitív sem negatív értelme nincs, ugyanis nagyon leegyszerűsítve nem más, mint az emberi kapcsolatok egy létező strukturális mintája – állandóan formálódó mintája – egy adott társadalomban.*²¹

A fenti formák leegyszerűsített „szikár” formák, de lényegi elemükben az azonosulás programját tartalmazzák. *„Társadalmi integráció alatt értjük, amikor az egyén vagy intézmény (cselekvő, ágens) kooperál egy társadalmi csoporttal vagy kollektivitással úgy, hogy ‘bizonyos mértékben’ elfogadja annak értékeit, normáit, szabályait stb. Egy integrált társadalomban az intézmények, normák és szabályok mindenki számára legitim, elfogadható módon jelennek meg. Vagyis, egy ‘jól’ integrált társadalomban, az azt alkotó elemek összekapcsolódása, kooperációja*

²¹ <https://egoetorbis.blog.hu/2017/10/10/kisebbségek>

ismert és elfogadott.” A társadalmi integráció feltételezett összefüggéseire vonatkozó leggyakrabban előforduló tényezők [PATAKI GY., SZÁNTÓ R., MÁLOVICS GY. munkáiban] az alábbiak:

- a globalizációs folyamatokkal összefüggő szűkülő és egyúttal koncentrálódó erőforrások válsága,
- a marginalizálódás,
- az u.n. identitás problémák, a vallási és etnikai konfliktusok,
- a demokrácia – az ebben történő részvétel/érdekérvényesítő képesség, – mely a globális szintű felelősségvállalást von maga után
- valamint a rendezett biztonságos társadalom utáni vágy növekedése.

A társadalmi integráció ágensei közé soroljuk:

- a demokráciához és a részvételhez való jogot,
- a diszkrimináció ellenességet és a toleranciát,
- az egyenlőséget és a szociális igazságosságot,
- a társadalmi csoportok szociális szükségleteit,
- a bűnözés csökkentése érdekében meghatározott stratégiákat,
- a kábítószer kereskedelem és a függőség elleni harcot,
- a társadalom alapegysége - a család – védelmét.

*„A 2001-es és a 2011-es népszámlálás eredményei azt mutatják, hogy a magukat cigánynak azonosító személyek száma egy évtized alatt 206 000 főről 316 000 főre nőtt. De ez a szám még mindig jelentősen alatta marad annak, amit a külső szociológiai becslések alapján nyilvántartanak”.*²²

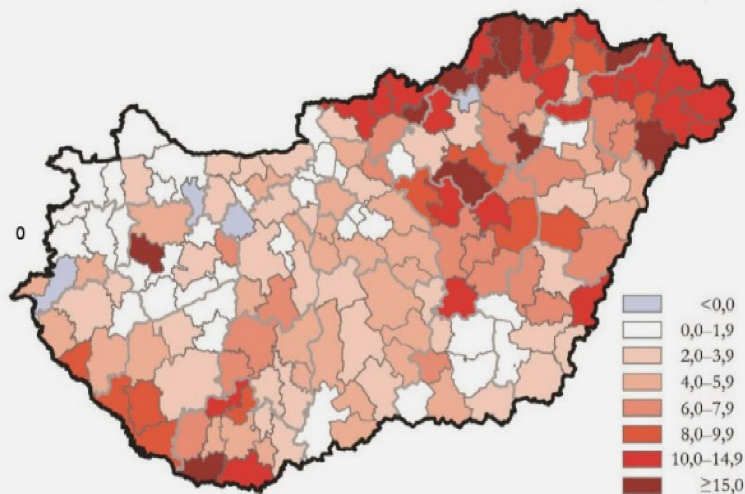
A roma népesség élete is a saját társadalmi együttélésének a körforgásában zajlott. Az eddigi ismereteim szerint, a megelőzőekben bemutatott folyamatokat éltek meg. A cigányság története a roma identitás megtartásának története, mert úgy a történelmi időkben, mint a közelmúltban a rendszerváltás/rendszerváltás követően, az intézményi „vasmarok” lazítása után a többségi társadalomnak, a kormányoknak az integrálásra, az asszimilálásra tett kísérletei detektálható eredményeket nem hoztak. Az alábbiakban, a rövid történelmi (historikus) áttekintés²³ is igazolja, az asszimiláció és az integráció ritmusának hasonlóságát a közelmúlt legjellemzőbb történéseivel. Az utóbbi 30 év felmérései a tradicionális cigány családi szerveződés, szokások, életmód, életvitel visszarendeződését mutatják, a technológiai és infokommunikációs modernizációs eszközök beépítésével. Ezen eredmények, – a statisztikák –

²² real.mtak.hu/37491/1/csepeli_orkeny.pdf

²³ DUPCSIK CSABA: A magyarországi cigányság története, Történelem a cigánykutatások tükrében 1890–2008

már nem kozmetikázott eredmények –, az igen alacsony számú integrációs/asszimilációs siker szintet és magas arányszámú tradicionális szokás alapú, férfi vezérelt családi életet élő, a visszarendeződésben érintett területet és családot mutatnak.

A roma népesség arányának változása a járásokban a CIKOBI- (1984–87) és a DE-felmérés (2010–13) alapján, százalékpontban

Forrás: Kocsis - Kovács (1991), Kertes - Kézdi (1998), Péntes - Pásztor (2014); Területi Statisztika, 2018. január

A cigány elnevezés a görög αττιγανος (atsziganosz), a hindu *asprisják* vagy *páriák* szavakra vezethető vissza, amelynek egykori jelentése „érinthetetlen” volt. Hivatkozása: népcsoport első említése idősámítás előtt kb. 800-ból való. Az említés helye pedig Homérosz Iliásza, ahol írva vagyon: a sánta kovácsistent, Héphaisztoszt atyja, Zeusz ledobta az Olymposzról, s ő Lémnosz szigetén ért földet, ahol a szintisz nevű nép tagjai találtak rá; márpedig *a szinti egy cigány népcsoport* neve, s persze, így már az sem véletlen, hogy Héphaisztosz az istenek kovácsa volt, és következésképpen talán maga is cigány. (Velazquez: Apollon Vulcanus kovácsműhelyében 1630. festményén a kovács, bár arcán a döbbenet van jelen, mert vendége Apollon, közli vele, hogy felesége (Vénus) megcsalja a háború istenével (Mars), a képen jól látható a ruhátlan felsőtestű kovács barna bőre, erőteljes fekete haja, szeme szakállja. A kép modellje, akár egy ma élő ormánsági cigány ember is lehetne. A magyar nyelv is tükröz összefüggést a

népcsoport és a foglalkozás között, hisz a kovácsolás közben szétpattanó szikrát „cigány bolhának” nevezzük.

Emancipáció, asszimiláció, integráció

Dupcsik Csaba szerint: „Az első biztosnak tekinthető adatok a romák magyarországi jelenlétéről 1416-ból, Brassóból származik. A romákat kezdetben Magyarországon is „egyiptomiként „emlegették, 1455-ből származik a „cigány” szó első olyan használata, amely kétségtől a roma etnikumot jelöli.” A cigányoknak az említése, megjelenése az alábbi évszámokhoz és helyszínekhez kötődnek: 1417-ben Holsteinben, Mecklenburgban, 1418-ban Frankfurtban, majd Svájcban Franciaországból 1419-es évből (Savoy, Provence), 1420-ban Németalföldön, Brüsszelben, 1421-ben Brugesben, 1422-ben pedig Bazelben és Bolognában jelennek meg az írásos források szerint.

Vannak, akik Szent István király uralkodásakor is feltételezik a cigányok jelenlétét. 1400 év: barátsággal fogadták a cigányokat, akik önrendelkezéssel élnek – ez a „Romani Kris,” ami az integrációs minimum feltétele, azaz az idősek, a felnőtt családos férfiak tisztelete, a Romani Kris a férfiak önálló bíraskodása – a rom szó felnőtt férfit jelent –, a kompánia, a karaván bírāja, vajdája. Ez a vajda – vajdaság intézménye – az (oláh) cigány törvénykezésnek (Romani Kris) a forrása, egyben a településen, karavánban, közösségben, cigány telepen élő családos férfiak gyűlését jelenti, akik egyenrangúak, és közösen határoznak a közösség ügyeiben. A régmúlt szóhasználatában, a középkortól ismert vajdarendszerben a vajdák a mindenkori hatóság által kijelölt emberek voltak – a phurito, azaz ’besúgó’, vagy mujalo, vagyis ’szájáló’ vajda, a cigányok így nevezik. Személyében nem cigány a hatósági vajda, és a külső környezeti konfliktusok megoldásáért is ő felel, mai szóhasználatl a mediátor és a tutor egy személyben.

Az uralkodók is foglalkoztak a cigányokkal: ²⁴

Mátyás király 1476–ban utasítást adott, hogy ne háborgassák a „Szebeni cigányokat”, 1489-ben Beatrix királynénak már voltak cigány ’kobzosai’

1496 Ulászó király oltalomlevele (salvus conductus) 1525-ben,

„...Bolgár Tamás cigányvajdát s a vele utazó huszonöt sátor cigányt a más vajdákkal utazó cigányok társaságától elkülönítettük, s puszkagolyó, valamint egyéb hadi szerszámok gyártására hívünk, tisztelendő atyánk a Krisztusban, Zsigmond pécsi püspök úr szolgálatára rendeltük, s akinek, valamint a vele

²⁴ DÖMÖTÖR 1934. 171.

utazóknak a hatalmuk alá tartozó összes területen biztonságos és szabad utat akarunk biztosítani, ezért a jelen levéllel szigorúan meghagyjuk és megparancsoljuk, hogy bármikor és akárhányszor Bolgár Tamás vajda a vele utazó huszonöt sátor cigánnyal és javaikkal együtt földjeitekre, birtokaitokra, mezővárosaitokba vagy harmincad-, királyi adó- vagy vámszedő helyeitekre érkezik, őket ott szabadon tartózkodni, időzni és áruikat szabadon eladni engedjétek és engedtesétek. Másként tehát nem cselekedvén, a jelen levelet elolvastván felmutatójának visszaadjátok. Dátum Budán, 1496. június 6-án, magyarországi uralkodásunk hatodik, csehországi uralkodásunk huszonhatodik évében. Ulászló király.”²⁵

II. Lajos király „Menlevél” kiadása 1543-ban pedig Izabella királyné udvarában is húztak fizetést a hegedűs cigányok Forrás:

1552-ben I. Ferdinánd adómentességet adott a szamosújvári cigányoknak

1581. Az előbbi rendeletet Báthori Zsigmond is megerősített

1616. Thurzó György gróf menlevelet adott Ferenc vajdának és népének

1661. Ung vármegye főispánja adott menlevelet György vajdának és népének

1670. Debrecen város - engedélyezi a cigányoknak a fém munkákat 1704. évi oklevelében megerősítette a cigányok feletti földesúri jogokat II. Rákóczi Ferenc, és főnemesei közül országos fővajdát nevezett ki, mind a cigány gonosztevők, mind a cigányok elleni túlkapások megfékezésére.

1758- tól, Mária Terézia – integráció és asszimiláció – Regulatio Cigarorum

1758. először kötelező a letelepedés, adó fizetés, robot, lovat, kocsit nem birtokolhattak, csak engedéllyel hagyhatták el községet

1761. november 13-i rendelet elrendeli, hogy a cigányokat ezentúl Új magyaroknak kell megnevezni, szólítani

1767. TILOS a cigányok egymás közötti házassága

1773. a cigány gyerekek polgári neveltetésről rendelkezik, vagyis el kell venni 4 éves kortól a szülőktől a gyereket és a parasztság neveli, megtiltja az öltözködésüket a cigány viseletet is, tilos a ló tartása, nem kaphatnak útlevelet, cigányok, csak falvak végén állíthatják fel sátraikat, betiltja a cigány nyelvet és megbünteti a cigányul beszélőket

²⁵ ENESSEI GYÖRGY: *A Tzigán nemzet igazi eredete*, 2009. február 14-i dátummal az eredetiből archiválva, Hozzáférés: 2012. nov. 4.]

1783. II. József rendeletei Földművelésre, letelepedésre, vallásos neveletésre akarta rászorítani továbbra is Magyarországon élő cigányokat.

Az asszimiláció kísérleti telepe a XIX-i Magyarországa az intézkedések sorozatában:

1841–43. törvények a cigányok letelepítéséről

1844. A sátoros cigányok letelepedéséről szóló rendelet

1873. cigányok statisztikai összeírása „*Bár a belügyminisztérium 1873-ban elrendelt egy cigányösszeírást, amely a cigányok számát 214 000 főben állapította meg. Ezt a forrást azonban nem minden szakirodalom véli hitelesnek. Egyedüli pontos adatként, kiindulópontként az 1893-as számlálást veszik figyelembe a kutatók.*”

1893. *A cigányok statisztikai összeírása „Az elgondolás Hieronymi Károly belügyminisztertől származott, aki 1892. decemberében megbízta az Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatalt a magyarországi cigányok összeírásával, amelyet 1893. január 31-én végre is hajtottak”*²⁶ Az összeírás egyébként hangsúlyozta annak a folyamatnak a fontosságát, amely „*a cigányságot a nemzettestbe s ezzel a polgárosultság közösségébe olvasztja.*”²⁷ [hivatkozva GYÁNI GÁBOR–KÖVÉR GYÖRGY: i.m. 1998. 138. oldalon közzé tett megállapítására]

*Bár az eredeti elgondolás a csavargási ügyből és a kóbor cigányok letelepítésének kérdéséből indult ki, a felmérés azonban nemcsak rájuk, hanem az ország területén tartózkodó valamennyi cigányra, tehát az állandóan letelepedettekre és a huzamosabb ideig egy helyben tartózkodókra is kiterjedt. A letelepedés szempontjából a különböző kategóriába tartozó cigányok viszonyainak egymással*²⁸ Az 1893. évi cigány összeírás dokumentuma szerint: az 1893. január 31-én az összeírt cigányok létszáma 274 940 fő volt. A nagy többség már állandóan letelepedett, mintegy húszezer fő, a huzamosabb ideig egy helyen maradó, alig kilencezer fő a vándorló, nomád cigány.

De vannak települések (városok) ahol viszont csak a vándorló cigányokról tudnak, letelepedettekről nem. „*Azonban az adatgyűjtés során a városok között nem volt teljes az egyetértés. Szabadka, Székes-Fejérvár mellett Pécs például ezt*

²⁶ www.idi.btk.pte.hu/dokumentumok/disszertaciok/varadijanosphd.pdf

²⁷ GYÁNI GÁBOR–KÖVÉR GYÖRGY: i.m. 1998. 138.

²⁸ www.idi.btk.pte.hu/dokumentumok/disszertaciok/varadijanosphd.pdf

hangoztatta: „Pécs sz. k. város rendőrbiztosa az általános kimutatásban nem tud állandóan letelepedett, sem huzamosabb ideig tartózkodó cigányról és csak vándorcigányokról ad számlálólapot.”²⁹

Ismerve a tényt, hogy a vándorcigányság a hatalom részéről megszüntetendő életforma, egyetérthetünk ezen megállapítással, hogy „Nagyon nehezen lehetett megkülönböztetni a huzamosabb ideig egy helyben tartózkodó cigányt is a kóbor cigánytól, hiszen a megkérdezettek szívesebben sorolták magukat az első kategóriába.”³⁰

Az asszimiláció és a genocídium

A 18–19. század a nagy vándorlási hullám, román területről Magyarországra – főleg oláh cigányok érkeztek

1907. Cigányügyi kormánybiztosok kinevezésére került sor.

Az 1910 évi népszámláláskor felvett, a cigányul beszélők számbavételének összesítésekor meglepő eredmény született. A feltevés, hogy az asszimilációs intézkedések sikeresek voltak nem igazolódott „Az össznépességből 144.389 egyén ismerte a cigány nyelvet.³¹ A legelterjedtebb Erdélyben és a Tisza jobb partján volt. Az asszimiláció és ez előző népszámlálások tendenciái szerint egyre többen hagyták el a cigány nyelvet, a 20. század elejére viszont egy teljesen más kép alakult, 10 év elteltével megháromszorozódott a cigányul beszélők száma. Ezt csak a gyors ütemű természetes szaporodás, valamint a szélsőséges bevándorlás eredményezte.”³²

1916. Cigányok letelepedéséről szóló belügyminisztériumi rendelet lépett életbe „A kóbor cigányok egy része lassan felhagyott vándorló életformájával és állandó otthont keresett magának. Ennek a folyamatnak bizonyos mérvű felerősödését tapasztalhatjuk a Horthy-korszakban. Az állandó lakóhely megválasztása azonban korántsem jelentett tisztes polgári életvitelt, hanem rendszerint a faluszéli telepek kialakulását. Ennek ellenére sorra születtek a megkülönböztető intézkedések. 1928-ban két rendelet látott napvilágot: az egyik megszigorította a dologház intézményét, a másik a Monarchia idejéből ismert toloncolási

²⁹ www.idi.btk.pte.hu/dokumentumok/disszertaciok/varadijanosphd.pdf

³⁰ www.idi.btk.pte.hu/dokumentumok/disszertaciok/varadijanosphd.pdf

³¹ *A Magyar Korona Országainak 1910. évi népszámlálása V. kötet. Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal. Budapest, 1916. 120-121*

³² www.idi.btk.pte.hu/dokumentumok/disszertaciok/varadijanosphd.pdf

határozatokat elevenítette fel, kiegészítve azzal a rendelettel, miszerint meghatározott időközönként – ha szükséges több megye területén egyszerre – úgynevezett cigányraziákat tartsanak. A helyi hatóságok előszeretettel éltek az e jogszabály adta lehetőségekkel. 1931-ben rendelettel korlátozták a részükre kiadható vándoripari engedélyek számát, amivel jelentősen megnehezítették megélhetésüket. Ugyanakkor korlátozták munkahelyi lehetőségeiket: csak lakóhelyükön és csak a község engedélyével vállalhattak munkát. A rendeleteket az 1938-as BM határozat tetőzte be, amely szerint minden cigányt gyanús egyénnek kell tekinteni. Ez volt az a jogszabály, mely nyíltan törvényessé tette a sokszor minden alapot nélkülöző üldözésüket. A negyvenes évekre pedig kiteljesedett az a folyamat, ami 1907-ben is fellelhető már a hivatalos sajtó hasábjain néhány szélsőségesen jobboldali elképzelésben (Pesti Hírlap - Porzolt Kálmán: „...Kiirtani! Igenis ez az egyetlen mód”), és a német megszállással 1944 márciusától a politika hivatalos színterére is lép”³³ és megtörténik az elfogadhatatlan! 1944. július 1945. április, a cigányok deportálása Magyarországról.

A Rákosi rendszerben a cigánytelepek, mint népegészségügyi probléma jelennek meg és a felszámolás továbbra is cél. A kényszerfertőtlenítések és számbavétel – ellenőrizhetőség – a személyigazolvány programja él. „Az 1950-es évektől kezdődően közegészségügyi okokra hivatkozva az ún. egészségügyi járőrök rendszeresen ellenőrizték a cigánytelepeket, mely során indokoltnak vélt esetekben kényszer fertőtlenítéseket hajtottak végre. A fűrdetések során nagyrészt az egészségre ártalmas krezol szappant és a későbbiekben betiltott DDT*-t alkalmaztak. A kényszermosdatások során rövid időn belül szembesültek a cigány lakosság hathatós ellenállásával, melynek megtörése érdekében a cigány lakosság köréből egészségügyi felelősöket neveztek ki, illetve a karhatalmat is segítségül hívták.”^{34 35}

A Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetsége létrehozása, (1956. után) alulról szerveződően valós önszerveződésű csoport – László Mária elnök – leváltják 1959-ben („megbízhatatlanná vált”).

³³ www.uccualapitvany.hu/.../2016/.../A-cigányság-a-magyar-társadalomban-

³⁴ http://www.esely.org/kiadvanyok/2015_5/2015_Hajnaczkzy_Partallam_ciganypolitikaja.

³⁵ 28 „a ZIL–130-as teherautók formájában gördült be a cigánytelepekre. A teherautók alvázára szerelték fel a DDA-2 fűrdető-fertőtlenítő berendezést, amellyel nyáron óránként 140 fő, télen 90 fő fertőtlenítését tudták levezényelni (Sipos Attila, dr. (1975): Megelőző közegészségügyi és járványügyi feladatok. Amit a polgári védelemről tudni kell. Budapest: Polgári Védelem Országos Parancsnoksága 56–57) * rákkeltő anyag 1960 óta betiltott az egész világon!

Pogány György és Bán Géza, a Munkaügyi Minisztérium munkatársai felmérést készítettek 1957-ben a magyarországi cigányság helyzetéről. Az alábbi szerzői megállapítás is szerepel (indokok között): „*A primitív vérségi kapcsolaton már túljutva (...) „népcsoport”-nak nevezhető társadalmi alakzatban (formációban) élnek. »Népcsoport« fogalom alatt a vérségi (törzsi, nemzetségi) fejlődési fokot túlhaladó, olyan társadalmi alakzatot (közösséget) értek, amelyben már az osztálykülönbségek léteznek, de a nemzetté való válás egy vagy több előfeltétele hiányzik.*”³⁶ 1961. június 20-án MSZMP KB PB a cigánylakosság helyzetéről szóló határozata – 220 évvel Mária Terézia határozata után, ki kellett dolgozni a „*cigánykérdés felszámolásának távlati tervét*”³⁷ – az asszimilációs terv – 1962. március, „nincs eredmény”!!!!

1964. a Magyar Forradalmi Munkás Paraszt Kormány kiadta a /2014/1964. (V. 4.) sz. határozatát a „szociális követelményeknek meg nem felelő telepek felszámolásáról” végrehajtásra a 2/1965. (II.18.) ÉM-PM számú egységesített rendeletet.

Az 1961-es párthatározat kimondta: „*A cigánylakosság felé irányuló politikánkban abból az elvből kell kiindulni, hogy bizonyos néprajzi sajátosságai ellenére sem alkot nemzetiségi csoportot.*”³⁸ A későbbiek során az állami politika egyre inkább a nemzetiségi, etnikai elismerés felé mozdult el.

Az asszimiláció, diszkrimináció

1968. Tárcaközi Koordinációs Bizottság létrehozása (Cigányügyi Koordinációs Bizottság) CIKOBÍ az alkalmi munka a lókupecség felszámolása kifejezett cél, jön az állandó munkavállalás kényszere. „*A cigánylakosság helyzetének alakulásában a munkának és a letelepedésnek meghatározó szerepe van. E két előfeltétel megteremtése azonban ma még igen sok akadályba ütközik. „MNL OL M-KS 288. f. 5/1961/233 ő. e.- a” „A cigánykérdés megoldásával kapcsolatban még számos helytelen nézet érvényesül. Sokan nemzetiségi kérdésként fogják fel, és javasolják a »cigány nyelv« fejlesztését, cigány nyelvű iskolák, kollégiumok, cigány termelőszövetkezetek stb. létesítését. Ezek a nézetek nemcsak tévesek, de károsak is, mivel konzerválják a cigányok különállását és lassítják a társadalomba való beilleszkedésüket.*” „MNL OL M-KS 288. f. 5/1961/233 ő. e.”³⁹ Mindkét tényközlés meghivatkozott dokumentuma HAJNÁ CZKY TAMÁS 2015- ben megjelent kiváló összefoglalója.

³⁶ http://www.esely.org/kiadvanyok/2015_5/2015

³⁷ http://www.esely.org/kiadvanyok/2015_5/2015

³⁸ IBID

³⁹ IBID

1971. MTA Szociológiai kutatása – az első átfogó mérés: KEMÉNY, HAVAS, KERTESI 1973. CSALOG ZSOLT szociológus írása: *Etnikum? Faj? Réteg? Adalékok a „cigányság” fogalmához* –, faji, illetve fajinak képzelt kritériumokkal határozták meg a cigányokat: „füstösképűek,” „hazudnak mintha könyvből olvasnák,” „piszkosak,” „szaporák, mint a nyulak,” „nyolc éve van a vállalatnál, de egy szöveget el nem visz soha, rendes, pedig lám: cigány,” stb.” Pró- és kontra tartalmazza a címkéket az irodalom. Lakásviszonyok javítása – a telepek lerombolása – a kötelező társadalmi norma, és nincs magánélet (vándorlás) választhatósága a következő évek történései. A telepfelszámolásokban az árvizek „segítettek” (pl.) a Dráva mentén, a településeken levő ház vásárláshoz, 25 éves futamidejű kedvezményes hitelezéssel. Mindent elkövettek a felügyelt magánélet elérésére. A szocialista életformába, a szocialista családmódelbe a kötelező munkavállalásba, (a szocialista brigád, a munkás lét keretébe) belekényszerült a cigányság. A férfiaknak/férjeknek az ingázás, a munkásszállás, az asszonyoknak/nőknek a faluban, a TSZ munka, a „CS” ház, az új utca, a városban a lakótelep, a gyári munka lett az élete. A tradicionális cigánycsalád lebontója a szocialista felügyeletet biztosító társadalmi berendezkedés lett. „1979-ben a cigányok az MSZMP Politikai Bizottságától megkapták az „etnikai csoport” „státus”, azonban „a cigányok számára ennek a státusnak nem volt (...) jogi jelentősége”.⁴⁰

Az asszimilációt gőzerővel szorgalmazza a hatalom.

1985. Az Országos Cigány Tanács létrehozása, 1986. a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetsége újra megalakul, „megkezdődött a magyarországi cigányság kultúrájának, nyelvének a támogatása, létrejöhetett a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetsége, amely szervezet lapot is indíthatott. A cigányság nemzetiségként való elismerésének az útjából 1988-ban elgördítettek az utolsó akadályokat is.”⁴¹

1989. október 23. a harmadik Magyar Köztársaság kikiáltása. „A cigányok a rendszerváltás igazi vesztesei.”⁴² A közelmúlt történése a „célcsoport” tagokra vonatkozóan a 1405/2017. (VI. 28.) Korm. Határozat a Roma Koordinációs Tanács ROK-T jogszabály módosítása, „a felzárkóztatás” a program.

Munkatársaimmal megkérdeztük a célcsoport „mezei” tagjait, milyen a mai életük, ők mit szeretnének, miben szeretnének felzárkózni? Felmérésünk a „Szigetvár járás és Szigetvár Egészségfejlesztési cselekvési terve Kistérségi

⁴⁰ STEWART 1994. 72

⁴¹ http://www.esely.org/kiadvanyok/2015_5/2015

⁴² www.econ.core.hu/doc/bwp/bwp/bwp004.pdf

Egészségfejlesztési terv”⁴³ keretében. A felmérés, 2018. augusztus hóban, felkészített kérdező biztosokkal történt. A témában néhány releváns, közvetlen eredményre az alábbiakba térek ki.

A Szigetvár és Szigetvári járás – 45 települése – mellett a felmérést kiterjesztésre került a Sellyei járás ú.n. Dráva-töltés településeire – 7 település – lakóira is. (A felkészített kérdező biztosok minimum középfokú végzettségű, már több felmérésben gyakorlatot szerzett, munkatársaink voltak, illetve saját részvétel is volt.) A felkészített kérdező biztos segítséggel, önbevalló, anonim válaszadóktól az önbesorolási kérdésekben megkérdeztük, hogy a válaszadó a többségi vagy kisebbségi népesség tagjának definiálja-e magát. A biztosok felhívták a válaszadók figyelmét, az anonimitásra, az önkéntességre és hogy a – „*Nemzeti, etnikai kisebbséghez tartozónak vallja-e magát?*” – kérdésre kizárólag saját meggyőződésük szerint válaszoljanak, vagy ne válaszoljanak, hogy az esélyegyenlőség minden tekintetben kötelező és biztosított legyen. (!) A válaszokból egyértelműen kiderült, hogy rendkívül nagy eltérések vannak a települések között, még az egymás melletti települések esetében is, az önmagukat nem a többség tagjaihoz tartozók létszámában / lakossági arányszámában. A magukat magyarnak definiálók mellett a válaszadók 2% horvát megnevezést, míg 39% roma/cigány megnevezést választotta.

A roma család hagyományos férfi döntési hegemoniájának tapasztalata a felmérés alapján

A kérdező biztosok záró megbeszélésén a biztosok jelentése szerint a kérdésekre adott válaszok helyszíne 35% volt a lakás/kert bejárat, 65 % közterület, vagy közterületnek számító terület, üzlet, park, Polgármesteri Hivatal épülete, stb... A kérdező biztos saját tapasztalatáról feljegyzést készített. Több kérdező biztos tapasztalata volt, hogy az általuk roma népcsoporthoz tartozónak vélt válaszadó nő esetében, kivétel nélkül, a kérdező biztosokkal való „beszélgetés” is „engedélyköteles” volt. A lakás/kert bejáratánál való beszélgetés kivétel nélkül ilyen volt. A közmunkásokkal való „beszélgetéskor” ha a (kérdő biztos szerint vélhetően roma) fiatal nőnek az anyósa, illetve az aktuálisan a vele együtt élő férfi édesanyja is ott volt, ő volt a „referencia” személy, de ő meg a „megbeszélés” helyzetét választotta. (Nem egyszerű a kérdező biztosítói lét.) Ha egymást erősítették, akkor válaszoltak, ha nem, akkor ők nem. Ilyen elutasítással szinte minden településen találkoztak a kérdezőbiztosok. A hagyományos férfi hegemonia a (kérdőbiztos szerint vélhetően roma) válaszadók teljes körében jelen volt.

⁴³ https://www.szigetvar.hu/.../szigetvar_jaras_es_szigetvar_egeszsegfejlesztési_cselekvési_t

Más programokban is hasonló a tapasztalat. A nők a nyilvános beszélgetésekkor semmilyen kibúvást nem kerestek, nem keresnek, egy-egy programba való belépéskor, eseményen való részvételnél. Az egyes akciók ismertetésekor meghallgatják, a kérdésre, hogy van-e kedve és eljön-e, a válasz szinte kivétel nélkül „meg kell beszélnem”. Az, hogy ő szívesen jönne, soha nem hangzott/hangzik el, első körben, amíg az otthoni megbeszélés le nem zajlott. Tehát az engedélykérés hagyománya nem nehézség, hanem az élet biztonságát adó attribútum, az életnek a vele járó része a roma nő számára. (A kérdező biztos kollégák között vállaltan roma (beás) kérdező biztosok is voltak. Ők saját esetükben is ebben a hagyományban élnek, bár ezt igyekeznek elfedni, mint mondják „náluk már nem divat ennyire”. Az önmeghatározáskor, magukat romának meghatározó kérdező biztosok egyértelműen és biztosan definiálták, hogy a válaszadó roma, vagy sem, melyet megegyezésként a „véltetően roma származású” megjelöléssel vettünk figyelembe. A magát horvátnak valló, illetve a többséghez tartozó kérdezőbiztosok kizárólag a „véltetően roma származású” megjelölést használták.)

Az Alaptörvény II. és XV. cikkére, valamint a Köztársaság nemzetközi kötelezettségeire és az európai közösségi jog vívmányaira hivatkozva került megalkotásra az esélyegyenlőséggel, a kirekesztéssel kapcsolatos jogszabálygyűjtemény. Ebbe illeszkedik, hogy az önkormányzatok Helyi Esélyegyenlőségi Programot (HEP) működtessenek a szegregáció sújtotta településeken, és küzdjenek a diszkrimináció, a szegregáció ellen. Malícia nélkül megállapíthatjuk, hogy összecsengés van 1616. és a mai idők között, hisz Thurzó György gróf menlevelet adott Ferenc vajdának és népének 1616-ban, hasonlóan a mai törvényi védelem szelleméhez.

„Midőn az ég madarainak megvannak fészkeik, a rókáknak lyukai, a farkasoknak rejtekeik, az oroszánoknak és medvéknek barlangjaik és minden állat rá talál vackára a nyomorúlt egyiptomi nép azonban – akiket cigányoknak nevezünk – nyomorúlt bizonyára, mert akár annak a kegyetlen fáraónak a zsarnoksága miatt, akár a végzetnél fogva, régi szokása szerint a községekben kívül a földeken keserves életüket és öregek és ifjak és csescemők, záport, fagyot, s a legnagyobb hőséget a szabadban kénytelenek elviselni, semmi föld birtokuk városaik, községeik, hajlékaik nincsennek, de vagyont nem ösmerve bizonyos lakóhely nélkül bolyongva, minden nemesebb cél nélkül szabad ég alatt, az üllőt, kalapácsot forgatva keze munkájával keresi a napokra és órákra élelmét, ruházatát...” ... „Uradalmaitokon, birtokaitokon megszállnának sátraikat, ott felütnék, őket úgy személyekben, mint vagyonaikban minden erőszakos háborgatók és zaklatók ellen oltalmazni és megvédeni szíveskedjétek és tartózzatok. (Kelt: Bichea. 1616 február 20.

napján. Thurzó György Gróf Závodszy György Titkár.)” Ezt az oltalom levelet/menlevél/ a Budán megjelent *NOTITIA Topographia politica Zempléniensis* című művében SZIRMAI ANTAL 1803-ban tette közzé.

A HEP is valami hasonló intézkedési program. A történeti áttekintésben láttuk, hogy lakhatásnak meghatározó szerepe van családi életre, a tradicionális roma család életére. A cigánytelep – a telepi lét lakhatási formája az egyterű „épület”, kalyiba, viskó, putri, vályogból földbe mélyített „ház”, amely a szabad természetben van, – kerített udvar nincs, a házak veszik körbe az udvart – a telep, az épületek összessége. A többgenerációs család él itt egy-egy egyterű „házban” egy-egy térben. A házban egy tüzhely, vagy valami fűtő/főző alkalmasság, néhány fazék, lábas a falon, szögön lóg, a többi hely alvóhely – faltól-falig ágy (fekvő alkalmasság), esetleg egy szék, hokedli a mosdótálnak. A több generáció tagjainak minden élettörténete itt zajlik, az újszülöttek, a gyermekek, a fiatal felnőttek, az idősebb felnőttek és az öregek együtt lakásával, együtt élésével. A telep, 8–10 kalyiba, ennyi család, a gyermekekkel együtt 50–70 fő.

A telepi lét a család melegének, az összezárt térben a testek melegének biztonsága, a sokan vagyunk biztonsága hatja át a család tagjait.

A tradicionális roma családok a telepi léthez a mai lakhatási körülményekben hasonló miliőt teremtenek, az egy-térben élés gyakorlatát folytatják, bár legyen a lakás, amiben laknak esetleg 3 szobás is. A másik két szoba raktár.

Oláh cigányok a selyei erdőben. Selye, 1894 előtt

Cigányok a putri előtt (Keszthely, 1905. Satrál Andor felvétele)

„...Czigányaink nagyobb társaságban laknak az erdők közvetlen közelében, de minden család külön gúnyhóban él; e lakhelyek félig a földbe ástott meglehetősen meleg viskók, melyek teteje favázzra hányt 50–70 cm vastag földréteg, s némelyik oly tiszta és takaros berendezésű, hogy bizony nem egy keleti szomszédnak példaképpül volna felmutatható... Minden kompánia, mely olykor 70–80 családból is áll, tart néhány pár lovat, hogy vásárra vihessék a nagyobb teknőt, vályút stb. Fehér, 1892.108.3⁴⁴

A kiskunlacházi cigánytelep (1960)

Péterrvásárda (1960)

⁴⁴ https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszagi_nemzetisegek/romak/a_vilag_letra/pages/avl_04_idosz_vand.htm

Szigetvár, Móra Ferenc lakótelep 2018. 01. 03. 40

Az 1960- ban készült fotókon a cigánytelepen váltakoznak a földbe vájt putrik a kis lakóház típusú építményekkel, amelyek szintén kis alapterületűnek néznek ki, és valóság közeli lehet a feltételezés, hogy ebben is az egy térben élés kultúrája volt jelen (Kiskunhalas, Pétervására). Magyarország 1960.^{45,46}

Az egy térben élés másik vonulata a vándorló cigánykaravánok élete. Itt is az működik, hogy a több generációs család a vándorló élet miatt mást nem is választhat, hogy a család minden tagja együtt van, úgy a kocsis térben, amikor úton van, és úgy is, mint megálláskor, a „sátorban.” Minden tudományos leírásnál hitelesebb képet adnak a foto dokumentumok, melyekből néhány ránk maradt az 1900-as évekből, vagy az 1960-as évekből. Ugyan ezt a miliőt dokumentáló képekkel találkozunk a közelmúltban – a 2010 – es években készült fotókon is.

Az egy térben élés — az ágyban élés kultúrája — az egy szobában, ahol gyakran három generáció éli az életét, a felnőtt és a gyermek családtagokkal, az újszülött és a dédszülők is naphosszat egy térben. A személyes zónák teljesen hiányoznak, hasonlóan a csend/nyugalom zónái. Az infokommunikációs eszközök TV, a vibráló fényt kibocsátó eszközök mind a csecsemő/kisgyermek fejlődését zavarják. Több családban is talákoztam a két TV, egy szobában helyzettel, mert mást néznek a felnőttek, és mint működő „villanypásztor – elektromos bébi csösz” más műsor megy a kétévesek számára, esetleg állandó vita a tinédzserek műsorigénye miatt. Az állandó vibráló fény és zaj az újszülött idegrendszerének állandó pörgetője, mely folyamatos stressz hatása előre meg nem jósolható károsodások megalapozója lehet. A gyermeki szervezetet ebben a milióban állandó, nagy számú impulzus éri, amelyek a személyiség fejlődésre épp úgy, mint az érzékszervi fejlődésre negatív hatással lehet.

⁴⁵ https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/romak/a_vilag_letra/pages/avl_04_idosz_vand.htm

⁴⁶ https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/romak/a_vilag_letra/pages/avl_10_telepleirasok.htm

A felmérésben rákérdeztünk az egy légtérben háló (élő) családtagok számára

Ez nyíltan az „ágyban élés életvitelére” utaló kérdés volt. A válaszadók 10+2 % elismerten az ágyban élés kultúrájában él, ezt az életvitelt folytatja. 2 fő nem adott választ erre a kérdésre.

A másik kérdés, amely helyiségről, amiben tradicionálisan együtt van a család, az általános tartózkodás helyiségéről szólt, hogy ennek a helyiségnek milyen a falazata, padozata? Száraz, nedves, salétromos, penészes, stb...? „A válaszadók 38%-a egészségkárosítónak jelölte meg, hogy a helyiség, amelyben hagyományosan együtt van az egész család, ezt a helyszínt „általános tartózkodási hely” – nek neveztük. Erre a kérdésre minden válaszadó válaszolt.⁴⁷

Célzottan, átfogalmazva tettük a kérdésbe, hogy a helyiség, ahol a család minden tagja együtt van, hogy ne az ágyban élés kifejezés legyen, azaz az elvárható válaszhoz való illeszkedés ne vigye el a válaszadót az „elvárható” csábítása felé. Saját tapasztalat, hogy még a lakótelepi, panel lakásban lakó roma családoknál is a lakások berendezése kb 50%- nál az egy lakótérben való élésre, „az ágyban élés” életvitelére utalt a berendezés. A Dráva-töltés településeinek végzett párhuzamos felmérés hasonló eredményt mutat (120 fő). Ezeken a településeken a roma népesség aránya magasabb, mint a szigetvári térségben pl.: Piskó, ahol 80%-ot elér a roma népesség aránya, így az összes résztvevői megoszlás a Dráva-töltés településen a 40% – 60%, a roma kisebbséghez – illetve a többségi társadalomhoz és/vagy más kisebbséghez (horvát) való tartozás szempontjából. Ezen a településen 70 % az egy térben élést jelölte meg a válaszadáskor. Bár hagyományos vándorló oláh cigány család (ma már nem vándorolnak, több, mint 30 éve Piskón laknak, de szüleik, nagyszüleik vándoroltak, illetve telepen éltek) csak 8 család van, a többiek a beás csoporthoz tartoznak. A beások közül sokan laktak gyermekként/unokaként a környező (azóta megszüntetett – lerombolt) mocsolai (Piskó- Vejti között), Verság pusztai (közvetlen Dráva parti) vagy a Hosszú-hídi (Hirics melletti, beás) cigánytelepen.

Rákérdeztünk, nevezzen meg néhány olyan dolgot, tényt, ami rendszeresen nehezíti a család életét?

A legtöbb megnevezés a pénzhiányra az anyagi javak szűkösségére irányult. A közlekedési hátrányok, a tömegközlekedési hátrányok, busz/vonat közlekedés, a helyi munkalehetőség hiánya, de a rossz családi kapcsolat is megjelent a válaszokban.

A „Milyen segítség tudna a rossznak ítélt helyzetén javítani?” kérdésre

⁴⁷ <https://24.hu/belfold/2018/01/03/nem-akarom-hogy-a-gyerekem-is-sarga-mellenyben-soporje-a>

A válaszadók döntő többsége a rendelkezésére álló anyagi javak növekedést tekintti a megoldásnak. A közlekedés javítása, a helybeni munkalehetőség mellett az elköltözést és a „nem tud elképzelni semmit” között oszlottak meg a válaszok. Nem jelent meg a vállalkozás (esetleg családi vállalkozás, önállóság), mint lehetőség egyetlen válaszadónál sem.

Az EFOP-1.2.1 program „Családi kaláka” projekt keretében a Dráva – töltés településeiről 120 fő 16–59 év közötti roma nőt kérdeztünk meg a program indulásakor, azaz a „kompetencia fejlesztő tréning programok” előtt. A résztvevők önként vállalták a részvételt. Többen közmunkások voltak, általában vagy a gyermekeik minimum óvodás korúak, de a gyermektelenség nem volt akadály (felnőttek a gyermekei). Rendszeres, állandó munkahelye nem volt (az elmúlt 5 évben) egyetlen résztvevőnek sem.

A többség a közmunkán kívül még nem dolgozott. Az 50 év felettiak (27 fő a 120 főből) fiatalon rövid ideig még dolgozott a TSZ-ekben, illetve 2000-es években szalag munkán az Elcoteq pécsi gyárában.

A kérdéseink a rendszeres, folyamatos, állandó munkavállalási elkötelezettségre vonatkoztak. Ha a településen lenne a munka – pl. falusi túrizmus/motel szobaasszony = 7 fő vállalná ezt a munkát. (Más után takarítson, ágyazzon? – tették fel a tapogatózó kérdést.) Hasonló a hajlandóság pl.: kisegítő a konyhán, vagy kerti munka vállalásánál, mosodában (vasalás) való munkavállalás esetében is. Összesen 14 fő (a 7 fő + 7 fő) aki ezt vállalná. (Véletlen a megjelenő 7 –7 fő.) Megelőző projekt keretében bolti eladó végzettséget szerzett 9 fő. Közülük senki nem dolgozott a vizsga után egyetlen napot sem. Megkérdeztük: lenne-e boltos? 2 fő lenne. Saját boltot senki nem nyitna. Szintén megkérdeztük, ha nem a településen, hanem 10–20 km- re lenne, betanított munka, 2 műszakos munkarenddel, szervezett személyszállítással (amilyen az Elcoteq esetében volt) tudná-e a munkát vállalni? Itt 12 fő (7 fő + 5 fő) volt aki gondolkodna a munkavállaláson. A felmérés személy szerinti összesítésének eredménye, hogy 7 fő aki minden változatban vállalna munkát.

A 120 főből erős munkavállalási készetéssel, a rendszeres állandó munkavégzéssel járó kötelezettség vállalással 7 fő rendelkezik (= 0,58%)!

Többen megfogalmazták, hogy a kötöttség és a rendszeresség ami számunkra probléma, szó szerint idézve: „nem szoktuk ezt mi”. Az általunk vizsgált nők igen kis számban tudják magukat elképzelni a munkaerő piacon, mint potenciális munkavállaló. A személyes beszélgetések során a fizetés nagyságának kérdése nem került előtérbe. Az általuk kalkulált, a közmunkánál 30–50.000 Ft-tal magasabb jövedelem elérése nem oldotta fel a kötött, rendszeres munkavállalás személyes erőfeszítést kívánó kötelezettség hátrányt a kapott magasabb bér ellenében. Nem vonzó az alkalmazotti lét. A nyugdíj sem.

A társadalompolitikai irány, hogy a célcsoport tagjait megkérdezze, milyen intézkedés lenne alkalmas, hogy a felzárkózást válasszák, „maguk döntsék el, hogy mi a jó nekik” az általunk vizsgáltak az alábbi válaszokat adták:

Összegezve az általunk felmért, hangsúlyozottan döntő többségben magukat romának valló, roma identitású nők nem rendelik alá magukat az esetleges jobb anyagi lehetőség elérése érdekében a folyamatos, állandó munkavállalói kötelezettség vállalásának, és főleg nem a minden áron való magasabb jövedelem szerzés kényszerének. Szokásaikban megtartják a hagyományos nagycsaládi lét ágyban élés kultúráját. A férfívezérelt családi minta elfogadása számukra nem nehézség, számukra a szokás útja. E három tényezőre kapott vizsgálódás eredménye továbbra is nyitva hagyja a az uralkodó eliteknek a támogatandó út kérdését, hogy az emancipációra vagy az asszimilációra irányuló intézkedéseket helyezték előtérbe. Talán joggal feltétezzük, hogy a lassú, közös megegyezéssel hozott intézkedés, a felzárkóztatási törekvés lehet eredményes, hogy a romák „beálljanak” és gyakorolják a társadalmi többség életmódját.

Látható meggyőzően, hogy az elmúlt 300 év valós eredményt nem hozott. Amíg a ritmust, a váltakozást, az ütemek dinamikáját a többségi társadalom hol az integráció, hol az asszimiláció előtérbe helyezésével produkálta a romák részéről a visszarendeződés, a hagyomány, az identitás őrzés mindannyiszor megtörtént. Mária Terézia korában és ma is ez velünk él. Ma is tanúi vagyunk, és Polübiosszal együtt vallhatjuk, hogy „A társadalmi együttélés körforgásának, a természet rendjének megfelelően az irányítási formák változnak, egyik átmegegy a másikba, s ismét visszatér.”⁴⁸ A kérdés nyitott, mi fog ritmusváltást hozni?

Irodalom

DUPCSIK, CS.: *A magyarországi cigányság története. Történelem a cigányságkutatás tükrében 1890–2008*, Budapest, Osiris Kiadó, 2009.

KAPITÁNY, B. – KISS, T.: Magyar nyelvű roma közösségek Magyarországon és Erdélyben in: *Párhuzamok Anyaországi és erdélyi magyarok a századfordulón* Szerkesztette: SPÉDER ZSOLT, Budapest, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet kiadó, 2009.

KOZMA, T.: *Az összehasonlító neveléstudomány alapjai*, Eger, Liceum Kiadó, 2009.

⁴⁸ A. VASZILENKO 1997. 46–56

STEWART, M. S.: *Daltestvérek* Budapest, T-Twins Kiadó, MTA Szociológiai Intézet, Max Weber Alapítvány, 1994.

TAIFEL, H. (1980): *Csoportközi viselkedés, társadalmi összehasonlítás és társadalmi változás*. In: CSEPELI GYÖRGY (szerk.) *Előítéletek és csoportközi viszonyok*, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1993.

TÓTH, J.: *Státuszjogok*, Budapest, Lucidus Kiadó, 2004.

VERES, V.: *Nemzeti identitás Erdélyben – szociológiai olvasatban*, (Magyar Kisebbségi Könyvtár), Budapest, Akadémiai Kiadó 2005.

Emancipation and assimilation of the Roma population in the Drava filling settlements in the summer of 2018.

Emancipation and/or assimilation periods of the Hungarian Roma population successes/failures in the 20th and 21st centuries.

There has been a persistent illusion shared by generations of ruling elites about their ability to improve the social status of the Hungarian Roma population, varying between measures advocating emancipation or assimilation. These measures, meant to promote the social majority's way of living as a desirable, common starting point, were and still are centered around the assumption, that "we, the ruling majority know exactly what is good for you, members of a minority group".

However, reactions from the Roma population have shown contradicting tendencies, overwriting the implementation of these objectives in turns. This recurring, intergenerational process that restores and preserves the basic forms of traditional Roma existence, is still going on. Like between the two World Wars, at the very core of Roma identity in present-day Hungary, aside from minor cases of opportunism, lies a deeply rooted resistance, both individually and collectively, against the threats of losing integrity, i.e. assimilation. Although, during the "Rákosi" and the "Kádár-era" official reports on successful integration and emancipation of Romas were commonplace, after the loosening of the institutional "iron grip" the statistical results vanished into thin air. The currently experienced relapse is almost all-pervasive, affecting every social areas: family life, child care, housing conditions, health care, education, individual and communal lifestyles. Even if attachment to contemporary information society offers new aspects for consideration, my analysis of these relations focuses on the exploration of traditional forms of communication. I'm looking for answers to find out if there are any patterns, partial or full-scale recurrences in this current wave of relapse. Or if there's no

repeating pattern, are there any distant correlations, or links coming up in the chain of events?

My survey relies on discussion with participating roma families living on the banks of Dráva river, especially residents of Vajszló (a borderside village in the Southern part of Baranya County) and its vicinity.

Keywords: generational, repetitive, retrograde